

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

นอนใจ นอนจม

จิตเป็นตัวยื่นโรงในเรื่องความเกิดแก่เจ็บตาย นี่เป็นหลักความจริงร้อยเปอร์เซ็นต์ โดยอาศัยเชื้อเพื่อเพาะให้เกิดที่นั่นเพาะให้เกิดที่นี่ ตามหลักกรรมท่านว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา เป็นต้น อยู่ตรงนั้นแหละ ภพชาติน้อยใหญ่แตกแขนงออกไป จากนั้น ท่านเรียงลำดับลำดับไปจนถึงที่สุดของอวิชชาว่า สมุทโย โหติ ผู้ปฏิบัติจะเรียงลำดับลำดับในการปฏิบัติไปตามท่านนั้น เหลวทั้งเพ เหมือนการจะโค่นต้นไม้ให้ตาย แต่จะไปเที่ยวตัดใบนั้นตัดใบนี้ กิ่งนั้นก้านนี้ ลีบปีกก็ไม่ล้ม ต้องโค่นเข้าไปรากฝอยรากแก้วของมัน และถอนพรวดขึ้นมาตรงนั้น มันตายไปหมดไม่มีเหลือกระทั่งกิ่งก้านสาขาดอกใบ

อวิชชาตัวเดียวเท่านั้นอยู่แนบสนิทกับจิต ถ้าไม่ใช่ทางด้านจิตตภาวนาอย่างไรก็ไม่พบความจริงของมัน ที่เป็นต้นเหตุพาให้เกิดและพาไม่ให้เกิด พระพุทธเจ้าทรงค้นอยู่ถึงหกปีโดยไม่มีใครสั่งสอนเลย ความลำบากลำบากมีมาก สำหรับพวกเราที่มีครูมีอาจารย์ มีตำรับตำราแนะนำสั่งสอนไว้แล้ว เพียงจะพยายามปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักธรรมอันถูกต้องดีงาม อันเป็นการถอดถอนกิเลสไปด้วยข้อปฏิบัติก็ยังไม่ได้ จะเรียกว่าเราเหลวไหลขนาดไหน

หลักใหญ่อยู่กับความมุ่งมั่นเป็นสำคัญในการปฏิบัติ ถ้าความมุ่งมั่นมีมาก ความอุตสาหะพยายามก็ตามกันมา นอกจากนั้นยังมีครูอาจารย์คอยให้โอวาทสั่งสอนและสนับสนุนด้วยอุบายวิธีการต่าง ๆ ในเวลาปฏิบัติอีกด้วย หากเกิดความรู้ความเห็นขึ้นมาอย่างไร ตนเองไม่เข้าใจเพราะทางไม่เคยเดิน ก็ถามครูอาจารย์ได้ หรือเวลาท่านแสดงธรรมเข้าไปสัมผัสกับความรู้ของเราความเป็นของเราเข้า ก็เข้าใจไปในขณะที่ฟังเทศน์นั้น ๆ นี่เป็นความสะดวกมากในการเสาะแสวงและปฏิบัติธรรมสำหรับพวกเราเมื่อเทียบกับพระพุทธเจ้าแล้ว

ครั้งพุทธกาลท่านบรรลุธรรมจำนวนมากมาย ท่านก็กล่าวไว้ในบุคคลสี่ประเภท นั้นเป็นประเภท อุกฺขมฺภิตฺตัญญู วิปจิตฺตัญญู ผู้สามารถจะรู้ได้อย่างรวดเร็วและรู้เร็วรองลำดับกันลงมา จากนั้นก็เป็นจำพวก เนยยะ พอลากพอลงกันไปได้ หลายครั้งหลายหน ก็พอเป็นผู้เป็นคนและผ่านไปได้ ส่วน ปทปฺรมะ นั้นรู้สึกจะมารวมอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้เสียมาก เพราะพูดเรื่องศีลเรื่องธรรมรู้สึกจะเข้ากันไม่ค่อยได้ กลายเป็นความแสงหู

แสดงใจไม่สนใจฟัง การฟังนั้นมักจะแสดงอาการวางงงสงสัย ราวกับเป็นเรื่องแปลก เรื่องนอกสังคมนุชย์ผู้ดี เป็นเศษเป็นเดนไป ราวกับธรรมเป็นของเศษเดนหาคุณค่าไม่ได้ ไม่ควรแก่มุชย์ปัจจุบันจะรับไว้ในสังคม เป็นเรื่องครีล้ำสมัย เป็นเรื่องขัดหูขัดตาไม่อยากจะฟังไม่อยากจะเห็น แสดงอาการไม่พอใจขึ้นมาและพูดเยาะเย้ยไปต่าง ๆ อย่างไม่กระดากอาย ทั้งนี้เพราะความรู้สึกมันนับวันต่ำช้าเลวทรามลงไปทุกที ของดีกลายเป็นข้าศึกไปได้

ตามหลักธรรมชาติแล้ว ธรรมเป็นธรรมชาติอันประเสริฐเหนือโลกแต่ไหนแต่ไรมา ไม่มีอะไรเป็นคู่แข่งแข่งดีกับธรรมไปได้ และธรรมทำคนให้เป็นคนดีไปโดยลำดับ จนถึงขั้นดีเลิศมาแต่กาลไหน ๆ ธรรมะของพระพุทธเจ้าไม่เคยทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดได้รับความเสื่อมเสียและฉิบหายวายปวงไปแม้แต่น้อยเลย นอกจากเป็นเครื่องส่งเสริมให้เป็นคนดีตามกำลังของผู้ปฏิบัติตามโดยลำดับ ไม่ว่าเพศใดวัยใด จึงหาทางต้องดีไม่ได้

คำที่ว่าศาสนาเสื่อมก็หมายถึง จิตใจของมนุษย์เสื่อมทรามลงไปจากอรรถจากธรรมอันถูกต้องดีงามนั่นเอง ไม่เคารพยำเกรงในสิ่งที่ควรเคารพยำเกรง ไม่เชื่อไม่นับถือธรรมและไม่ปฏิบัติตามธรรมที่สอนไว้ เช่น บาป บุญ นรก สวรรค์ พรหมโลก นิพพาน เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ ทุกสัตว์บุคคลจำต้องสัมผัสสัมพันธ์กับธรรมชาติเหล่านี้เรื่อยมาและจะเรื่อยไป โดยไม่ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือไม่เชื่อว่ามีหรือไม่มีนั้น ๆ เลย เพราะธรรมชาตินี้เป็นของจริงและขึ้นอยู่กับความจริง แต่เมื่ออวัยวะที่จะรับทราบสิ่งทั้งหลายดังกล่าวเหล่านี้ มันหนวกมันบอดไปเสียแปดทิศแปดด้านเป็น ปทปรมะ จึงหาความรู้ตามความจริงนั้นไม่ได้ ต่างก็ลุ่มคล่ำไปตามความมืดบอดหาที่จอดแวะอันเหมาะสมไม่ได้ จึงไม่มีจุดหมายปลายทางทั้งการอยู่และการไป

เพราะใจเป็น ปทปรมะ คือมืดแปดทิศแปดด้านทั้งกลางวันกลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน ทุกอิริยาบถที่เคลื่อนไหวอยู่ด้วยความมืดบอด เพราะอำนาจของกิเลสตัณหา มันครอบงำจนหาทางไปไม่ได้ เมื่อหาทางไปไม่ได้แล้วก็มีแต่หาทางทำลายตนเองไปโดยลำดับ ด้วยความรู้ความเห็นด้วยวาทะ กิริยาต่าง ๆ ที่แสดงออกให้ขัดต่ออรรถต่อธรรม เป็นการคัดค้านต้านทานและทำลายธรรม อันเป็นการลบล้างทำลายตนเองโดยไม่รู้สึกรู้ตัว นี้โลกส่วนมากกำลังหมุนเข้ามาในจุดนี้เวลานี้

ฉะนั้นเราก็เป็นผู้หนึ่งที่อยู่ในท่ามกลางแห่งโลกที่กล่าวมานี้ ซึ่งไม่ใช่ของดี เป็นอยู่กับจิตดวงใดจิตดวงนั้นก็เหมือนคนไข้นักกำลังจะตาย รอเอาเข้าหีบเข้าโลงอยู่แล้ว ถ้ามาเป็นกับเราจะเป็นอย่างไร โรคประเภทรนั้นไม่ใช่ของดี โรคที่ควรจะหายด้วยยา โรคที่พร้อมจะหายด้วยยาก็มีอยู่ สำหรับเราจะจัดเข้าในโรคประเภทไหน ยาคือธรรมโอสธของพระพุทธเจ้าก็มี หมอคือผู้นำมาแนะนำสั่งสอนได้แก่ครูอาจารย์ก็ยังมี

เราเชื่อกิเลสตัณหาที่เชื่อมาเป็นเวลานานได้รับผลประโยชน์อย่างใดบ้าง ควรนำ
 บวกลบคุณทวักันระหว่างกิเลสกับธรรมซึ่งอยู่ในหัวใจดวงเดียวกันนี้ด้วยดี แล้วรีบเร่ง
 ขวนขวายในแนวทางที่ถูกต้องแม่นยำด้วยความอุตสาหะสำหรับพยายาม ซึ่งเป็นการถูกต้องไม่
 สายเกินไป เรียกว่ายังเป็น เนยยะ คือเป็นผู้พอจุดพอลากไปได้ โดยอาศัยโอวาทคำสั่ง
 สอนและครูบาอาจารย์คอยแนะนำตักเตือน เจ้าของก็หลุดลางเจ้าของด้วยความ
 พากเพียร ด้วยอุบายที่ได้รับการอบรมมาแล้วจากครูจากอาจารย์ กิเลสย่อมจะค่อย
 เหือดแห้งไปโดยลำดับ ผู้นั้นก็จะมีสง่าราศีขึ้นภายในใจ

นี่แหละหลักของการปฏิบัติศาสนา สำคัญอยู่ที่ใจ ถ้าลองได้มีติดบอดแล้ว ไม่ยอม
 สัมผัสสัมพันธ์ไม่ยอมรับอะไรทั้งนั้นขึ้นชื่อว่าของดีมีประโยชน์ นอกจากจะเปิดทางรับ
 ความมีติดบอดให้หนักเข้าไป ทำลายตนโดยลำดับจนแหลกเหลวไปเลยเท่านั้น ไม่มี
 ความดีใด ๆ แม้น้อยที่จะแทรกซึมเข้าไปถึงจิตใจดวงนั้นได้ ท่านจึงเรียกว่า ปทปรมะ
 ถ้าเป็นโรคก็เป็นประเภท ไอ.ซี.ยู. คอยแต่ลมหายใจอยู่เท่านั้น จะเตรียมหีบเตรียมโลง
 ก็เตรียมได้แล้ว ยิ่งใจก็ไปไม่รอดคนประเภทนี้ แม้จะมีชีวิตอยู่สักร้อยปีพันปีมันก็เป็น
 ประเภท ไอ.ซี.ยู. หากความดีเข้าซึมซาบภายในจิตใจพอเป็นสารคุณเครื่องพยุลงจิตใจ
 เพื่อสืบทอดภพอันดีงามในกาลข้างหน้าไม่มีเลย มีแต่ความเหี้ยมหย่าทำลายตนให้ล่มจม
 ลงไปสู่ความทุกข์ความลำบากทรมานฉิบหายปนปีไม่มีขึ้นดีตลอดไปสำหรับจิตดวงนั้น

เพราะฉะนั้นการที่จะรื้อถอนตนให้ขึ้นจากหล่มลึก แม้จะได้รับความทุกข์มาก
 น้อยก็จำต้องอดต้องทน เพราะอยากเห็นของดีมีความสุขใจไร้เสียนหนามที่ทิ่มแทงหัว
 ใจมานาน และจงปักใจพลีชีพบูชาธรรมคำสั่งสอนอันเป็นองค์แทนศาสดา ยึดเป็นหลัก
 ใจหลักดำเนิน มีความจริงใจเป็นพื้นฐาน ทำอะไรให้มีความจริงใจมีความจดจ่อ มีสติ มี
 ปัญญาคอยสอดส่องมองดู ควบคุมงานที่ทำทุกระยะ

งานอะไรก็ตาม เราเคยได้พูดหลายครั้งหลายหนแล้ว ไม่มีงานใดที่ต่อสู้กันถึงขั้น
 แดกหักราวกับฟ้าดินถล่มเหมือนงานฆ่ากิเลสรบกับกิเลสนี้เลย นี่เป็นงานที่หนักมากที่สุด
 เดียว พระพุทธเจ้าเมื่อได้ตรัสรู้ก็ปรากฏว่าโลกธาตุสะท้อนสะท้อนสะท้อนหวั่นไหว จะว่าอย่างไร
 รำลือมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ก็เพราะงานชิ้นเอกของพระองค์ได้สำเร็จลุล่วงลงไป กิเลส
 หมอบราบเรียบ ไม่มีประเภทใดเหลืออยู่ภายในพระทัยเลย ความอัศจรรย์จึงแสดงขึ้น
 ทั่วไตรโลกธาตุ ดังธัมมจักกัปปวัตตนสูตรท่านแสดงไว้แล้วนั้น

ใครก็ตามถ้ายังไม่ได้ผ่านงานใหญ่เข้าศึกใหญ่ภายในใจ ด้วยการต่อสู้กับกิเลสตัว
 เหนียวแน่นแก่นไตรภพให้สำเร็จเรียบร้อยราบลงจากใจก่อน อย่าด่วนคุยว่าตนทำงานใหญ่
 โตสำเร็จ ถ้าไม่อย่างขยงให้กิเลสหัวเราะเยาะเอา และปราชญ์ท่านปลงธรรมสังเวชใน
 การขายตัวของผู้นั้น ที่ว่าตนเก่งแบบหลับหูหลับตาพูดพาล่าม

ทุกสิ่งทุกอย่างในบรรดาความเคลื่อนไหวของผู้ปฏิบัติ ให้เป็นอาการแห่งนักต่อสู้อยู่เสมอ อย่าให้เป็นความท้อแท้อ่อนแอ คิดลิ่งเลสงสัยไปต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสหลอกทั้งเพ ความจริงอันเป็นที่อบอุ่นใจในการบำเพ็ญนั้นก็คือธรรมมีอยู่แล้ว ศาสนธรรมคำสอนฝ่ายเหตุที่ชี้ช่องบอกทางเราก็มีอยู่แล้ว ผลที่จะพึงได้รับเป็นขั้นเป็นตอนจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น ท่านก็แสดงไว้แล้วโดยถูกต้องในหลักแห่ง สวากขาตธรรม ไม่เคลื่อนคลาดไปจากนี้เลย

เราผู้ปฏิบัติเหมือนกับล้างมือเปิบเท่านั้น ก็ยังจะถือว่าลำบากลำบากแล้ว จะมีทางได้มรรคผลนิพพานที่ไหน ย่อมเป็นไปได้ไม่ได้ เคลื่อนออกทำไต่ก็มีแต่ทำกิเลสรุ่มล่อม มีแต่ทำกิเลสบังคับบัญชาเหมือนผู้ต้องหา ไม่มีธรรมคือสติปัญญาเป็นต้น ตามคัมภีร์ครองป้องกันตัวบ้างเลยนั้น รู้สึกว่าจะเป็นคนที่มีหมดคุณค่าพระที่หมดราคาเกินไป ไม่สมควรแก่ฐานะของเรา เพศของเราที่เป็นนักบวช อันเป็นเพศที่โลกชาวพุทธยกย่องชมเชยและกราบไหว้บูชาว่าเป็นเพศ ปุณฺณกฺเขตฺต ของโลกเลย จึงขอให้พากันพิจารณาให้มากอย่านอนใจ ซึ่งผิดกับวิสัยของนักบวชซึ่งเป็นเพศพิจารณาใคร่ครวญในทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตน

การแนะนำสั่งสอนทุกแง่ทุกมุมเรื่อยมาตั้งแต่เริ่มรับหมู่เพื่อน ผมได้ทุ่มเทลงเต็มความสามารถทุกด้านทุกทาง ไม่ว่าจะฝ่ายเหตุฝ่ายผล ทั้งต้นทั้งปลาย แสดงอย่างเต็มเหตุเต็มผล เต็มอรรถเต็มธรรม เต็มสติกำลังความสามารถทุกแง่ทุกมุม เปิดเผยออกหมดเปลือก ไม่มีการปิดบังลึกลับแม้แต่น้อยไว้เลย จึงกรุณาเห็นใจผู้อบรมสั่งสอนด้วยใจจริงใจจดจ่อกับหมู่เพื่อน ไม่อยากให้อุ้งจ้องจ้องอยู่ตลอดเวลาด้วยกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งพอที่จะเดินให้หลุดไปได้ เอาตัวรอดไปได้ด้วยข้อปฏิบัติ จึงไม่อยากให้นอนใจนอนจมดิ่งที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่นี้เลย

การทำอะไรขอให้มึสติ สตินี้เป็นสำคัญมาก ในวงงานทั้งหลายไม่ว่าภายนอกภายใน ขาดสติแล้วย่อมแสดงความผิดพลาดขึ้นมา มากน้อยตามความขาดสตินั้นแล ปัญญาคือความละเอียดสุขุมรอบคอบในงานของตนทั้งภายนอกภายใน ธรรมทั้งสองอย่างนี้ควรนำมาใช้ประจำตัวอยู่เสมอ อย่าได้ปล่อยวางและอย่าถือว่าไม่สำคัญ งานชิ้นเอกจะลุล่วงไปได้จะพ้นจากสติปัญญานี้ไปไม่ได้ เพราะได้รับการอบรมให้มีกำลังขึ้นโดยลำดับ จนกลายเป็น มหาสติ มหาปัญญา ฟาดฟันหั่นแหลกกับกิเลสหยาบละเอียด ให้มุดมอดไปจากจิตใจโดยไม่เหลือก็คือสติปัญญานี้แล ไม่ใช่มาจากที่ไหน เพราะฉะนั้นจงเห็นความสำคัญของสติปัญญา เราได้ปฏิบัติมาแล้วเต็มสติกำลังความสามารถยังไม่มองเห็นสิ่งใดธรรมใดที่จะยิ่งไปกว่าสติปัญญา ในบรรดาธรรมฝ่ายเหตุเป็นเครื่องแก้หรือถอดถอนกิเลสทั้งมวล โดยมีความเพียรและธรรมอื่น ๆ เป็นเครื่องสนับสนุน

พระลูกศิษย์ตถาคตต้องอดต้องทน เพศนี้เป็นเพศที่อดทน พระพุทธเจ้าพาอด พาทนมาแล้วจนได้ผล เพียรก็ไม่มีใครเกินพระพุทธเจ้า จนเป็นตัวอย่างอันดีเยี่ยมแก่ โลกมาแล้ว คำว่า สงฆ์ สรรณ คัจฉามิ ของพวกเราก็ไม่ปรากฏว่าองค์ไหนที่ล้างมือเปิบ มีแต่แทบล้มแทบตายมาด้วยกันทั้งนั้น นั่นแหละการฆ่ากิเลสเป็นสิ่งที่ฆ่าได้ยาก เพราะ เหนียวแน่นมันคงมากแต่ไหนแต่ไรมา อย่าเข้าใจว่าฆ่ายากตายยากเฉพาะกิเลสอยู่บน หัวใจเราสัณขี้เท่านั้น

เหมือนคำพูดในครั้งโบราณเล่าต่อ ๆ กันมาว่า รบกับยักษ์และฆ่ายักษ์มันรบ ยากฆ่ายาก ซึ่งส่วนมากเรารู้มันไม่ได้นะ นักปฏิบัติธรรมต้องย้อนเข้ามาภายในใจของ ตัวว่า ยักษ์ก็หมายถึงปาปธรรม พวกกิเลสมารนี้เอง การฆ่าก็หมายถึง ฆ่าด้วยธรรม เครื่องมือและความเพียรออกไปจากธรรม ระหว่างธรรมกับกิเลสนั้นเป็นข้าศึกกันมาแต่ กาลไหน ๆ ผู้ต่อสู้กับกิเลสจึงเหมือนรบกับยักษ์ คำว่ายักษ์กินคนก็กินทั้งโลกธาตุนี้แหละ กลืนลงไปแล้ว คือตายไปแล้วกลับมาเกิดอีก เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด บังคับ ให้โลก ให้โอรธ ให้หลง ให้เป็นไปในแง่ต่าง ๆ สุดแต่กิเลสจะดลบันดาลให้เป็นไป โดย พาให้เป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน ภูตผีปีศาจต่าง ๆ ไม่มีประมาณ ยักษ์ ตัวมีฤทธิ์ศักดิ์ดานุภาพมากนั้นมีอยู่ทุกหัวใจของสัตว์โลกไม่มียกเว้น นอกจากผู้ปราบ มันให้สิ้นซากไปแล้วเท่านั้น คือพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ชฌณาสพท่าน

เพราะฉะนั้น เราที่รู้ภาษาภาษากับเรื่องกิเลสเหล่านี้พอสมควรแล้ว จึงไม่ควรยอม ตนให้มันมานอนซบกล่อม บำรุงบำเรออยู่ภายในใจอย่างเปลิดเพลินจนเกินไป ราวกับ พระไม่มีหัวใจ ถูกกิเลสเอาไปย่ำยีตีแผ่แย้ไปหมดทั้งดวง ต้องต่อสู้กับมันด้วยสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร อย่าได้ลั่นละ จะเริ่มเห็นแดนแห่งความพ้นทุกข์ไปโดยลำดับ นับแต่ ความสง่าผ่าเผยของอาจกล้าหาญ ความสงบผ่องใสไปเป็นลำดับลำดับ เปลี่ยนสภาพสู่ ความละเอียดไปตามภูมิจิตภูมิธรรมจนถึงวิมุตติหลุดพ้น หาความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ไม่ได้บรรดาอาการของจิตดี-ชั่วซึ่งเป็นสมมุติ ไม่มีในวิมุตติจิตนั้น เป็นแต่อาการของขั้นที่ ที่มีอยู่เป็นอยู่ตามปกติของตน อาการที่จะเปลี่ยนแปลงให้มีเศร้ามองผ่องใส หรือ เปลี่ยนสภาพเป็นอย่างนั้นอย่างนี้อีกนั้นไม่มี เมื่อถึงขั้นเต็มภูมิของจิตล้วน ๆ แล้วเป็น อย่างนั้น

เหมือนกับน้ำที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ไม่มีสีต่าง ๆ แฝงอยู่เลยฉะนั้น การที่น้ำมีสีแดง สี ขาวหรือสีอะไรต่าง ๆ นั้น ย่อมพาดพิงกับสิ่งต่าง ๆ เช่น พาดพิงกับใบไม้ก็กลายเป็นสี ใบไม้ไป พาดพิงกับสีขาวก็กลายเป็นขาวไป เช่น เราเทน้ำใส่แก้วสีได้นำก็กลายเป็นสีนั้น ขึ้นมา นี่จิตที่บริสุทธิ์จริงๆ แล้วจึงไม่ปรากฏสีสังวรณะลักษณะใดๆ ทั้งสิ้น เหลือแต่

ความรู้ล้วน ๆ อันเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์พูดไม่ถูกเท่านั้น แต่รู้อย่างชัดเจนภายในตัวหา
ความสงสัยไม่ได้ ก็คือจิตที่บริสุทธิ์นั้นแล

ฉะนั้นการต่อสู้กับกิเลสทุกประเภท ให้พึ่งพากันทราบอย่างถึงใจไว้เสมอ อย่า
ต่อสู้แบบความท้อถอยอ่อนแอ ไม่ใช่ทางที่จะชนะกิเลสได้ ต้องห้าหั้นกันเข้าไป

อย่าสงสัยว่าโลกนี้มีสถานที่ใดสิ่งใดบ้างที่จะพาให้มีความสุขความเจริญ จะพา
ให้เลิศให้ประเสริฐมีความสุขความสบายจีรังถาวร ไม่มี อย่าสงสัยให้เสียเวลาและทุกข์
ใจเปล่า ทั้งเป็นความประมาทด้วย มีแต่เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนตตาเต็มตัวของมัน เมื่อ
มาเกี่ยวข้องกับเรา เราก็กลายเป็นตัว อนิจจัง ทุกขัง อนตตา พัวพันกันไปกับสิ่งเหล่านั้น
ซึ่งล้วนแต่เป็นการสั่งสมทุกข์แก่ตนทั้งนั้น แม้สิ่งนั้นเขาจะเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนตตา
ตามสภาพของเขา เขาก็ไม่ได้รับผลเป็นความทุกข์ความทรมานเหมือน อนิจจัง ทุกขัง
อนตตา ซึ่งเกิดขึ้นภายในใจเราที่ไปเกี่ยวข้องกับพัวพันกับสิ่งเหล่านั้นเลย

อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ที่เกาะกินอยู่ภายในใจนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก จงพากันกำจัด
ให้ได้ เอาให้เห็น พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์เอกแท้ ๆ ไม่มีใครทัดเทียมในโลกธาตุนี้
ธรรมที่แสดงออกก็เป็นธรรมที่เต็มภูมิเต็มฐานไม่บกพร่องตั้งแต่ต้นจนอวสาน ถึงที่สุด
คือวิมุตติพระนิพพานไม่มีใครเสมอ นี่แลคือสรณะของผู้หวังพ้นทุกข์ในวิภวสงสาร จะ
พึงยึดพึงเกาะให้แน่นภายในใจและการปฏิบัติดำเนินทางปฏิบัติ

สรณะนี้จะเป็จุดที่จะให้ความสมหวังแก่พวกเรา นอกนั้นก็ไม่ได้ประมาทว่าไม่
ได้อาศัยเขามา แต่พูดตามหลักความจริงของธรรมสำหรับผู้เสาะแสวงหาของจริง ว่าหา
ที่เกาะที่ยึดฝากเป็นฝากตายอย่างแท้จริงไม่ได้ มีแต่สิ่งที่จะพังทลายไปด้วยกันทั้งนั้น ภู
เขาทั้งลูกก็อยู่ใต้กฎธรรมชาติคือ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา จะไม่พังได้อย่างไร ดินฟ้า
อากาศ วัตถุสิ่งของเงินทอง ไม่ว่าสิ่งใดที่อยู่ใต้อำนาจของอนิจจัง ทุกขัง อนตตา ต้องมี
การเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ และพังทลายไปได้เช่นเดียวกัน หาที่เกาะที่ยึดพอเป็นที่ไว้
วางใจและมีความร่มเย็นภายในใจบ้างไม่ได้ ไม่จีรังถาวรอะไรเลย ไม่สิ่งนั้นก็เป็เราเสีย
เองต้องพลัดพรากจากกันไป ไม่เหมือนธรรมที่เป็นคู่ควรและติดแนบกับใจไปตลอด

แต่ธรรมที่สัมผัสได้ด้วยใจนั้น เวลานั้นมีกิเลสเป็นเจ้าอำนาจครอบอยู่ ใจจึงกลายเป็น
เป็นความรุ่มร้อนเพราะธรรมเข้าสัมผัสยังไม่ถึง เนื่องจากกิเลสเป็นเจ้าของครอบงำไว้
รอบด้าน การปราบมันจึงยากในขั้นเริ่มแรก ดีไม่ดีอาจถูกมันปราบเสียก่อน ตัวอย่าง
เช่น พอจะเดินจงกรมก็ถูกมันเตะออกจากทางจงกรม จะนั่งสมาธิก็ถูกมันเตะลงใส่
หมอน จะอยู่ในท่าใดก็ถูกมันเตะให้เผลอให้เผลอไปเสียจนได้ ล้วนแต่กิเลสมันเตะ
มันต้อย มันจุดมันลากออกไปให้คิดให้อ่านในทางของกิเลส ไม่ใช่ทางของธรรม นี่จึง

ทราบว่ กิลสมันแหลมคมอย่างนี้ ถ้าไม่ทราบแง่ของกิลสเหล่านี้บ้างแล้ว เราจะไม่รู้วิธีปฏิบัติต่อมัน กำจัดมันไม่ได้

วิธีกำจัดมันโดยถูกต้องและได้ผลไปโดยลำดับคือ ด้วยความมีสติระมัดระวังอยู่เสมอ นี่แลคืออุบายวิธีการอันหนึ่งที่จะทราบกลมายาของกิลสไปโดยลำดับ และปัญญาความสอดส่องมอทะลุกลิสที่มีอยู่ภายในใจมากน้อย

ราคะเกิดขึ้นมันทำให้คนและสัตว์ดิ้นรนกระวนกระวาย สัตว์เมื่อราคะกำเริบหรือโรคบ้ากำเริบ มันดิ้นรนกระวนกระวายกวัดแกว่งอยู่เป็นปกติสุขไม่ได้ ทั้งตัวผู้ตัวเมียทั้งเพศหญิงเพศชาย มนุษย์และสัตว์เป็นเหมือนกัน ถ้าอยู่เฉยๆ เช่นเวลาหลับสนิทราคะก็ไม่แสดงตัว โทสะก็ไม่แสดงตัว ความโลภก็ไม่แสดงตัว โมหะก็ไม่แสดงตัว เวลานั้นสัตว์ทั้งหลายมีความสุขเต็มที่ เวลาสุขเต็มภูมิของคนและสัตว์ที่มีกิลสทั่วไป ก็คือขณะหลับสนิทเท่านั้น นอกจากนั้นหาความสุขไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เองออกเฟ้นพ่นก่อกวนเพื่อทำงานของตัวเอง แต่ที่ทำงานของมันตั้งอยู่บนหัวใจคนและสัตว์ จึงเป็นทุกข์ไปกับมัน

ให้เราเห็นอย่างนี้ก่อนถ้ายังมองไม่เห็นที่ไหนซึ่งละเอียดกว่านี้ ให้ถือเอาเวลาหลับสนิทมาเทียบกับเวลาตื่นนอน พอตื่นขึ้นมามีแต่กิลสมันจุดมันลาก ดิมันก็พอใจ ชั่วมันก็พอใจ อะไรๆ มันพอใจ มันให้ทำและคิดร่างแหมันไปหมด เพราะกิลสพาให้ติด ตัวเราเองไม่ยอกติดไม่ยอกพอใจ เช่น เขาร้องไห้มันยังพอใจร้องไห้ ความร้องไห้เป็นของดีละหรือ ความทุกข์เพราะการร้องไห้เป็นของดีละหรือ ทำไมทุกข์แท้ๆ มันพอใจ นั้น พิจารณาเอาซิ มันแหลมคมขนาดไหนกิลสนะ ไม่เห็นตัวของมันละ เห็นแต่หุ่นที่มันเชิดออกมาเป็นกิริยาท่าทางต่างๆ แสดงความโลภ แสดงความโกรธ แสดงความหลงออกมาด้วยอำนาจของกิลสที่มันอยู่มากหลังไม่ให้เห็นตัวมันเลย เห็นแต่ความหยาบโหลนของผู้มันแสดงอยู่อย่างนั้น นี่แลกิลสมันแหลมคมอย่างนี้ ดูเอา พิจารณาเอาจะรู้เองเห็นเองเพราะมีอยู่บนหัวใจเรานี้ด้วยกัน

เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้ความเพียรพยายาม เอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เราสละชีวิตแล้วเพื่อศาสนธรรม ซึ่งจะยังตนให้พ้นจากทุกข์ ไม่มีการลุ่มจม การประกอบความพากเพียรไม่ว่าจะวิธีใดอิริยาบถใด เป็นสิ่งที่จะปลดเปลื้องกิลสอาสวะทั้งนั้น ถ้าดำเนินตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้จะไม่เป็นอย่างอื่น

นี่แลที่โบราณกล่าวว่ายักษ์รบกันในนิทาน จะเป็นปรัมปราเป็นเรื่องจริงก็ตาม พึงเทียบเข้าระหว่างกิลสกับธรรม ซึ่งเป็นข้าศึกกันและต่อสู้กันมาก่อนคำว่าโบราณเป็นไหนๆ กิลสต้องมีเล่ห์เหลี่ยมแหลมคมมาก ถ้าเราเป็นฝ่ายธรรมหากเครื่องมือไม่มีเพียงพอกับการต่อสู้มัน ต้องแพ้มันจนได้ มันฆ่าเอาตาย ตายจากเพศ ตายจากมรรค

ผลนิพพาน ตายจากความมุ่งมั่นของตนที่จะฟังได้ฟังถึง ตายหลายประเภทเพราะสู้กิเลสไม่ได้ ถูกมันกำราบปราบปรามเอาเรียบราบไป นี่เราไม่ต้องการอย่างนั้น จึงต้องตั้งหน้าตั้งตาต่อสู้กับกิเลสซึ่งเป็นเหมือนยักษ์ และเป็นผู้ก่อทุกข์ภายในใจสัตว์โลกไม่มีการบกพร่อง มีสมบูรณ์อยู่ตลอดเวลา

ความทุกข์ใจเมื่อสมุทัยยังมีอยู่ภายในแล้ว จะต้องผลิตอยู่ตลอดไป มีมากมีน้อยละเอียดขนาดไหนมันก็ผลิตของมันขึ้นมา เรื่องความทุกข์นี้ต้องเป็นเงาตามตัวแยกไม่ออก ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องแก้ไขแยกแยะถอดถอน หรือฆ่าตัวเหตุคือสมุทัยให้สิ้นไป คำว่า กามตัณหา กามก็คือความใคร่ ความชอบใจ ชอบใจสิ่งใดก็เรียกว่ากาม กามแปลว่าความใคร่ความชอบใจ วัตถุสิ่งของเงินทอง นามธรรมก็ตาม รูปธรรมก็ตาม มันเป็นเรื่องกามกิเลสทั้งนั้น เพราะเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมดที่เราจะต้องแก้ไขถอดถอน ด้วยอุบายวิธีการต่างๆ ไม่เช่นนั้นไม่ทันกิเลส จะถูกมันจับมัดเข้าเตาไฟเผาไหม้ไม่หยุด คือเกิดตายๆ ไปตลอด

นั่งภาวนาก็ให้มีสติ ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติอยู่เฉพาะหน้า อย่าเอาเรื่องสิ่งใดงานใดเข้าไปกังวลภายในใจ ขณะนั้นให้ทำหน้าที่ในวงปัจจุบัน อย่าไปคาดเรื่องมรรคผลนิพพานว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คาดไปก็เสียเวลา และสติกับจิตพรากจากงานนั้นแล้วจะไม่เกิดประโยชน์อันใด เติมนจกรมก็ให้รู้อยู่กับคำบริกรรมของตน นั่งก็ให้รู้อยู่กับคำบริกรรม เช่น กำหนดพุทโธก็ให้รู้อยู่กับ พุทโธๆ เรามีงานอันเดียวนี้เท่านั้น ไม่มีงานอื่นใดที่จะหวังฟังเป็นฟังตาย นอกจากความเพียรเพื่อแก้กิเลสตัณหาอาสวะทุกประเภท ไม่มีงานอื่นใดที่พอจะฟังเป็นฟังตายได้ มีงานนี้เท่านั้น เอาตรงนี้ จิตและความเพียรตลอดอธิบาททั้งสี่ปกกลงตรงนี้ท่มลงตรงนี้ อย่าเสียดายความคิดปรุงเรื่องอื่นๆ ซึ่งเคยคิดมามากต่อมากแล้ว ยิ่งกว่าความคิดเพื่ออรรถเพื่อธรรม อันเป็นทางถอดถอนกิเลสตัวพิษภัยออกจากใจให้สิ้นไป

อยู่ไหนให้มีสติ ที่จะตั้งรากตั้งฐานความสงบเบื้องต้นนี้ลำบากอยู่มากพอสมควร ถ้าได้พื้นฐานคือความสงบบ้างก็พออุโลกกันไป หรือได้ความสงบแล้วก็ยิ่งเพิ่มกำลังมากขึ้น เหมือนค้าขายมีกำไรมีต้นทุนแล้วก็พอบีกพอบินพออุโลกกันไปได้ แต่สำคัญที่ค้าขายไม่มีต้นทุนนี้ชิมันลำบาก พยายามให้มีต้นทุน จิตเป็นสิ่งที่อบรมให้หายพยศได้โดยลำดับ ตามปกติของจิตมีความฟุ้งซ่านรำคาญ เพราะถูกอุกฤษฏ์ก่อกวนจากกิเลสอยู่เสมอ ไม่มีเวลาขยับยังตั้งตัวได้เลย นี่เป็นนิสัยของจิตที่มีกิเลสเป็นผู้บังคับบัญชา ผู้มีกิเลสเป็นนายเหนือหัวใจต้องเป็นอย่างนั้นด้วยกัน จึงไม่ควรสงสัยว่าใครจะมีความสุขโดยไม่มีพิษแฝงอยู่เลย

ทีนี้เราจะนำธรรมเข้าไปบังคับจิต ขับไล่กิเลสผู้เคยบังคับบัญชาจิตใจแต่ก่อนให้สลายตัวลงไป มีธรรมเข้าแทนที่ที่กิเลสเคยฝังจมอยู่ เบื้องต้นต้องอาศัยความสงบเสียก่อน ทำความสงบด้วยบทภาวนาจดจ่อต่อเนื่องกันด้วยความมีสติอยู่กับบทธรรมนั้น ๆ อย่าให้เพลิน อย่าคิดอย่าคาดหมายดีตอนาคคิดว่าผลที่จะเกิดขึ้นจากสมาธิจะเป็นประเภทใดบ้าง อย่าไปคาดไปหมายให้คลาดเคลื่อนจากงานที่เรากำลังทำอยู่ในปัจจุบัน คือคำบริกรรมภาวนา

ผู้กำหนดอานาปานสติก็ให้รู้แต่ลมเข้าลมออก สูงต่ำก็ช่างไม่สำคัญ สำคัญที่ความรู้ความสัมพันธ์ของลมเข้าลมออก รู้กันอยู่ทุก ๆ ระยะเวลา จะสูงจะต่ำหยาบละเอียดให้กำหนดรู้ที่ลมเข้าออกนั้นเท่านั้น อย่าไปคาดหมายให้เกิดความลึกลับเลอเลิศและตั้งลมบ่อย ๆ ไม่ถูก

เรื่องที่จะทำให้ภิกษุภาวนาสงสัยเป็นอย่างนี้ ที่แรกก็ตั้งลมที่ตั้งจุก โดยที่เห็นวาลมสัมพันธ์ที่ตั้งจุกมากกว่าเพื่อน พอตั้งที่นั่นแล้วกำหนดเพลินไป ๆ เกิดความสงสัยขึ้นมาเหมือนที่ตั้งจุกนี้สูงขึ้นไป ๆ โนนก็มี บางที่เหมือนที่ตั้งจุกนี้ต่ำลงไป เลยตั้งใหม่กำหนดใหม่ จิตเลยหาความสงบไม่ได้เพราะอารมณ์นั้นมากวนใจอยู่เสมอ อย่างนี้เหมือนกับปลูกต้นไม้พอจะขึ้นบ้างแล้วก็ไปขุดมาปลูกใหม่ ๆ ย้ายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย สุดท้ายต้นไม้ก็ตายไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย ทางที่ถูกเมื่อปลูกพื้นที่ตรงไหนด้วยความถูกต้องแล้ว พยายามรักษาและรดน้ำพรุนดินอยู่ในที่นั้นในต้นไม้ต้นนั้น ไม่โยกย้ายเปลี่ยนแปลงต้นไม้ไปที่อื่น ๆ ต้นไม้เมื่อได้รับอาหารหรือปุ๋ยเป็นที่เหมาะสมแล้วก็เจริญขึ้น ดอกผลก็เป็นขึ้นมาตาม ๆ กันเมื่อถึงกาลที่ควรจะเป็นดอกเป็นผลแล้ว

จิตก็เหมือนกัน การตั้งลมจะตั้งสูงตั้งต่ำ เราตั้งที่ตรงไหนแล้วก็ให้จับที่ตรงนั้นไว้แล้วกำหนดให้รู้ลมเข้า รู้ลมออกอยู่ทุกระยะ ๆ จะสูงไปหรือต่ำไปก็ตามที่นี้ ที่ว่าสูงไปต่ำไปนั้น มันเป็นความสำคัญของจิตต่างหาก ที่จะทำให้เพลินตัวจากวงปัจจุบันคืองานที่กำลังทำอยู่นั้น ได้แก่การกำหนดอานาปานสติที่ตั้งจุก บางที่ทำให้จุกสูงขึ้นไป ๆ บางที่ทำให้ต่ำลงไป ๆ บางที่ทำให้เป็นความรู้สึกเหมือนว่าช่องจุกนี้กว้างออกไป เว้งว้างไปหมดอย่างนี้ก็มี อย่าไปสนใจ ให้กำหนดดูลมจับอยู่ที่ลมที่แสดงต่าง ๆ นั้นเป็นอาการหนึ่ง ๆ ที่จะหลอกเราให้เขวหลักไปเท่านั้น ให้พากันจำไว้ จับลมไม่หยุดไม่ถอย สิ่งเหล่านั้นมันก็ค่อยคลายตัวของมันไปเอง ค่อยเสื่อมไปคลายไปจางไป สุดท้ายก็เหลือแต่ลมเหลือแต่ลมที่กำหนดแต่ลมจนละเอียดเข้าไป เอ้า ลมจะหมดจริง ๆ ก็ให้หมด อย่าไปตกใจอย่าไปกลัวตาย เมื่อจิตยังครองร่างอยู่ ลมจะหมดไปก็ไม่ตาย

เวลากำหนดเมื่อลมหมดไปจริง ๆ ไม่มีอะไรเหลือ แต่ความรู้มันเหลืออยู่นั้นแหละ เมื่อลมละเอียดลงไปก็แสดงว่าจิตละเอียด เมื่อลมหมดไปจริง ๆ ในความรู้สึกมัน

มีได้ ถึงลมจะหมดไปก็ทำตามให้ทราบ ว่า ลมที่กำหนดนั้นหมดไป แต่ความรู้ที่เป็นตัวการสำคัญซึ่งเราต้องการนั้นมีอยู่กับเรา ให้อยู่กับความรู้นั้นไม่ต้องไปกังวลกับลมหรือสิ่งใดในขณะนั้น จนถึงเวลาจิตแสดงอาการออกจากความสงบนั้นมาเป็นปกติ ถ้าจะหยุดก็ค่อยหยุด ส่วนลมก็มีมาเองตามปกติ นี่คือหลักของการภาวนาอานาปานสติ คราวต่อไปก็ทำดังที่เคยทำมาแล้ว จะไม่ผิดพลาดไม่ลังเลสงสัย และพึงถือวิธีนี้เป็นหลักยึดต่อไปอย่างมั่นใจ

จงทำให้สงบ เมื่อจิตมีความสงบแล้วจิตย่อมอ้อมตัวและควรแก่การพิจารณาเหมือนเรารับประทานอาหารอิ่มเรียบร้อยแล้ว ย่อมควรแก่การทำงานฉะนั้น จะออกพิจารณาเรื่องธาตุชั้นธายตนะไม่ว่าภายนอกภายในได้ทั้งนั้น พิจารณาให้เป็นอสุภะ อสุภัง หรืออนิจจัง ทุกขัง อนตตา หรือเป็นธาตุเป็นอะไรก็แล้วแต่ถนัดกับจริตนิสัย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจริงด้วยกัน อสุภะอสุภังมันก็อสุภะจริงๆ ไม่มีที่ไหนเป็นที่สะอาดสะอาด ภายในร่างกายนี้เต็มไปด้วยของปฏิกูลโสโครก ผิบบางๆ ของหนังหุ้มท่อไว้ก็ว่าน่าดูและซมกัน เสกสรรกันว่าน่าดูน่าชม ว่าสวยว่างามน่ารักใคร่ชอบใจ ความจริงรักหนัง หนังรองเท้าเจ้าของก็มิไม่เห็นน่ารัก หนังนั้นมันน่ารักที่ตรงไหน หนังเขากับหนังเราก็ไม่เห็นผิดกันอะไร น่ารักที่ตรงไหน จงพิจารณาแยกแยะคลี่คลายออกดูตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย

พิจารณาเข้าไปข้างในก็เต็มไปด้วยของปฏิกูลโสโครกน่าขยะแขยง จะน่ารักใคร่ชอบใจที่ตรงไหน พิจารณาแล้วพิจารณาเล่าซ้ำๆ ซากๆ แยกแยะออกดูจนกระทั่งแตกกระจาย หรือกำหนดให้ตายให้เน่าพองหนองไหลเปื่อยลงไป น้ำเน่าหนองไหลเคลื่อนไปเต็มพื้นประตูพี จะถือว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหญิงชายและสวยงามที่ตรงไหน พิจารณาซ้ำๆ ซากๆ จนเห็นแจ้งตามความจริงไปโดยลำดับ จิตย่อมจะคลายความรักชอบไปเป็นระยะไม่สงสัย เหล่านี้เป็นอุบายวิธี อย่างน้อยก็สงบระคาได้เป็นอย่างดี ไม่ตึกคะนองน้ำล้นฝั่งดังที่เคยเป็นมา

แต่การพิจารณาต้องทำซ้ำๆ ซากๆ เป็นอาจินของการพิจารณา เป็นพื้นเป็นฐานเป็นงานประจำตนในโอกาสที่ควรพิจารณา ออกจากความสงบแล้วก็พิจารณาอย่างนั้น จะพิจารณาเป็นธาตุ แยกการจัดกระจายออกไปเป็นธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็แยกออกไปสุดท้ายเมื่อกระจายลงไปแล้วก็มีแต่ดินแต่น้ำแต่มแต่ไฟ ไม่เห็นมีอะไรเหลืออยู่ในความเป็นสัตว์เป็นบุคคล ดังที่กิเลสจอมหลอกลวงพาเสกสรรปั้นยกกันนี้เลย

ฉะนั้นจงพิจารณาให้เห็นตามความจริง เมื่อถึงความจริงแล้วค้ำไม้ได้ เป็นแต่กิเลสมันเสกสรรปั้นยกขึ้นมาหลอกเท่านั้นเอง พลอมแปลงขึ้นมาว่าเป็นของสวยของงาม ว่าเป็นสิ่งที่น่ารักใคร่ชอบใจ เป็นสิ่งที่น่าเพลิดเพลิน เพราะฉะนั้นผลมันจึงเป็นได้

ทั้งสองทาง คือทำให้เพลิดเพลินจนลิ่มเนื้อลิ่มตัว ลิ่มเป็นลิ่มตายกับสิ่งนั้น ๆ และทำให้ เสร้าโศกเสียดายเพราะสิ่งที่น่าเพลิดเพลินนี้พลัดพรากจากไป หรือวิปริตผิดไปจากเดิม ที่เคยมีเคยเป็น เมื่อสิ่งนั้น ๆ เปลี่ยนแปลงไปก็เกิดความเศร้าโศกเสียใจ เรื่องของกิเลส จึงเป็นเรื่องของทุกข์ทั้งมวล จงพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบสลัดกันไปเวลามีโอกาส เพราะการถอดถอนกิเลสทุก ๆ ประเภทถอดถอนด้วยสติปัญญาเป็นสำคัญ

การทำความสงบนั้นเป็นการระล่อมกิเลสเข้าสู่จตุรรวม เพื่อใจจะได้สงบสบาย และมีกำลังใจที่จะออกพินิจพิจารณาทางด้านปัญญา เมื่อได้ก้าวออกทางด้านปัญญา พินิจพิจารณาอาการต่างๆ ของส่วนร่างกายทั้งภายในภายนอกแล้ว เราจะเห็นความ หลุดลอยของกิเลส เพราะอำนาจของปัญญาไปโดยลำดับ และเพลิดต่อความเพียร ตลอดไป ถ้าพูดถึงการดำก็ได้ดำไรไปโดยลำดับ พื้นฐานของจิตก็คือสมาธิ ได้แก่ ความ สงบ กำไรก็คือปัญญาฆ่ากิเลสขาดลงไปโดยลำดับลำดับลำดับประจักษ์กับใจ ไม่เหมือนสมาธิ สมาธิเป็นเพียงกิเลสรวมตัวเข้ามาสู่จุดสงบ ไม่เที่ยวสังขมกิเลสเพราะความฟุ้งซ่านเท่า นั้น พอกิเลสสงบลงไปไม่ก่อวณ ใจก็มีกำลังควรแก่การพิจารณาและพิจารณาแยกแยะ จะแยกตรงไหนจะแยกตรงไหน จิตให้จดจ่อต่อเนื่องไปโดยลำดับ จนรู้ชัดและเกิดความ สดใสถึงแนวถึงน้ำตาร่วง

เมื่อพิจารณาให้เห็นโทษมันเห็นจริงๆ เป็นจริงๆ เราเคยพิจารณามาแล้วจนถึง กับขั้นอุทาน โอโฮ อย่างนี้หรือ เห็นกายเห็นอย่างนี้หรือ นั่น เป็นอย่างนี้เชียวหรือเห็น กาย แต่ก่อนกายก็มีอยู่กับเรามาตั้งแต่วันเกิดทำไมจึงไม่เห็น เพิ่งจะมาเห็นกันวันนี้ เหนือความปฏิภูล ความปฏิภูลต่างๆ ซึ่งมีอยู่ในกายเพิ่งมาเห็นวันนี้หรือๆ กำหนดดู เท่าไรยังเกิดความสดสังเวชไปโดยลำดับ ทั้งๆ ที่ตอนพิจารณากายอย่างเพลิดๆ อยู่ นั้นนะ แต่เป็นเหมือนว่ากายไม่มี ความรู้สึกมันไปอยู่กับอาการที่กำลังพิจารณานั้นเสีย แม้เช่นนั้นน้ำตามันก็ร่วงออกมาตามประสาทของมัน เราไม่สนใจกับมัน มีแต่พิจารณาจี้ เข้าไปๆ จนทะลุปรุโปร่งโล่งไปหมด นี่เป็นอุบายของสติปัญญาพิจารณาอย่างนี้ เวลา เห็นเห็นอย่างนี้สำหรับเรา แต่อย่าคาดหวังเพราะเป็นเรื่องของแต่ละคนจะรู้เห็นขึ้น กับตัวเองโดยเฉพาะๆ ในเวลาพิจารณา

การพิจารณาด้วยปัญญาขั้นนี้รุนแรงไปโดยลำดับๆ ตั้งแต่ขั้นเกี่ยวกับระคะอะสุกะ ลงมา เป็นขั้นของปัญญาที่รุนแรงมาก แต่มันรุนแรงด้วยความอาจหาญนี้ จึงเรียกว่า ผาดโผน มันอาจหาญมากทีเดียว พอผ่านขั้นร่างกายซึ่งเป็นรูปธรรมนี้ไปแล้ว ปัญญา นั้นเหมือนกับน้ำซบน้ำซึม ซึ่งไหลรินอยู่ทั้งแล้งทั้งฝนนั่นแล ไม่มากแต่ไม่หยุด เป็น ปัญญาขั้นละเอียด เพราะกิเลสมันละเอียดเข้าไปมีแต่นามธรรม พวกเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งสุขทั้งทุกข์เฉยๆ มันมีอยู่ภายในร่างกายและเข้าไปสู่จิตใจ มันแยก

มันเยาะไปทั้งภายนอกคือร่างกาย ทั้งภายในคือจิตใจ เวทนาอยู่ได้ทั้งสองแห่ง จึงพิจารณาแยกแยะ ส่วนมากก็พิจารณาเวทนาส่วนร่างกายมันก็เข้าไปถึงใจเอง เพราะมันออกมาจากใจนี้ จะไปไหนพ้น เมื่อละเอียดล่อเข้าไปแล้ว อะไรมันก็เป็นธรรมไปหมด ร่างกายก็สักแต่ว่าเท่านั้น เมื่อไม่เสกสรรปั้นยอเพราะอำนาจของกิเลส เนื่องจากธรรมปราบลงสู่ความจริงแล้ว

ถ้าพูดถึงอสุภะมันก็อสุภะ พูดถึงเรื่องธาตุมันก็เป็นธาตุโดยตรงอยู่แล้ว นั่นคือธรรมปราบความเสกสรรปั้นยอของกิเลสทั้งหลายให้เข้าสู่สภาพเดิม สภาพแห่งความจริงของตน จึงสักแต่ว่าๆ พอไปถึงสุข ทุกข์ เฉยๆ มันก็สักแต่ว่าอันเดียวกัน ความคิดความปรุงก็หาเราหาเขาที่ไหนมี มีแต่ความกระเพื่อมของจิตเย็บๆ ออกไปเป็นเรื่องเป็นราวแล้วก็ดับไปๆ ความเกิดดับนั้นหรือเป็นเราเป็นของเรา มันไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา มันเป็นตัวอนิจจัง ทุกข์ อนตตา ทั้งห้านั้นเป็นเหมือนกัน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละประเภทเป็นตัวอนิจจัง ทุกข์ อนตตา เหมือนกัน มันเป็นตัวเราตัวของเราที่ตรงไหน พิจารณาหาความจริงจริงๆ มันไม่มีสัตว์บุคคลเราเขา เป็นต้น ในขั้นนี้ทำแต่อย่างใดเลย มันสักแต่ว่าๆ เท่านั้น นี่แหละคือความจริง

พิจารณาย่นเข้าไปๆ กิเลสตัดหาอาสวะที่มันเคยเกาะเกี่ยวอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ว่า เป็นเราเป็นของเรา เคยหลอกลวงเรามา มันหาที่อยู่ไม่ได้ เพราะถูกตัดพินหัน แผลงเข้าไปด้วยอำนาจของสติปัญญา มันก็ไหลรวมตัวเข้าไปถึงจิต สติปัญญาก็ไล่ที่จิตนั้น ฟาดพินกันลงไปที่จิตนั้นให้แผลงละเอียดไปตามๆ กัน ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้ว ไม่ว่าจะประเภทใดมันก็คือตัว อนิจจัง ทุกข์ อนตตา อันเป็นตัวสมมุติเหมือนกันหมด ละเอียดขนาดไหนก็คือตัวสมมุติ ตัวสมมุติก็ต้องมีอนิจจัง ทุกข์ อนตตาเต็มตัว เป็นเราเป็นของเราที่ไหนได้ ฟาดพินหันแผลงเข้าไปในจิตจนแตกกระจายหมดนั้นแล้ว นั่นแหละที่นี้ตัว ยืนโรงว่าเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็คือเชื้อของอวิชชาเป็นต้นเหตุ อวิชชานี้ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว จากจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นแหละเป็นธรรมทั้งดวงอย่างเต็มภูมิ หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง ขึ้นชื่อว่ากิเลสและสมมุติทั้งหมดไม่มีเข้าเกี่ยวข้องอีกแล้ว

นั่นแหละการค้นหารธรรมของจริง จงค้นให้เจอ เรื่องเกิดแก่เจ็บตายจะไม่เจอที่ไหน จะเจอที่จิต เป็นตัวการที่ให้เที่ยวหาที่พาให้เกิด แก่ เจ็บ ตาย ที่จิตนั้นมีอะไร ก็มี อวิชชาปัจจุชา สงฺขารา นั่นแหละตัวก่อต่อแขนงออกไปโดยลำดับ ฟาดพินหันแผลงลงไป ถึงรากแก้วคืออวิชชา ถอนพรวดขึ้นมาแล้วเป็นอันว่าหมดปัญหาโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือ นั่นแหละสงครามชนะอย่างสุดยอด ตั้งแต่บัดนั้นแล้วไม่มีกิเลสตัวใดที่จะไพล่จากที่หลบซ่อนปรากฏตัวขึ้นมาอีก เพราะสติปัญญาไม่รู้ทันแล้วมาเป็นข้าศึกต่อเรากันนะ เป็นอันว่าหมดเท่านั้น กิเลสอวิชชาดับเชื้อหมดแล้วที่นี้ละ

ตั้งแต่บัดนั้นแล้วจะอยู่ จะนั่ง จะนอน จะเดิน จะทำอะไรฟังอะไรก็เป็นอิสระเสรีเต็มตัว ไม่กลัวอะไรอีกแล้ว เพราะไม่มีนายเหนือหัวคอยควบคุมนักโทษคือจิตให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้อีก ดูได้เต็มตา ฟังได้เต็มหู มีที่ตากที่หูกี่มูกี่ลั่นที่กายที่ใจของผู้นั้นได้ทั้งนั้น เพราะดูด้วยความจริง ฟังด้วยความจริง ทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความจริง ด้วยความเป็นอิสระในหลักธรรมชาติของจิตที่บริสุทธิ์แล้ว นี่ผลแห่งการปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นปัจจุบันธรรมอยู่ตลอดเวลา เหมาะสมกับคำว่ามัชฌิมา คือเป็นปัจจุบันทันสมัยกับกิเลสทุกประเภทตลอดมา ขอให้นำมาประพุดติปฏิบัติเถอะ ความที่ได้ยินได้ฟังอย่างได้ฟังวันนี้ จะปรากฏภายในใจของนักปฏิบัติโดยไม่ต้องสงสัย ถ้าเอาจริงเอาจริงนะ เพราะสวางขาธรรมนั้นไม่มีปัญหาอะไรอยู่แล้ว นอกจากหัวใจที่เต็มไปด้วยกิเลสตัวแสนปลิ้นปล้อนซ่อนเล็บเหน็บแนมหัวใจเราเท่านั้นแหละ พาให้เป็นเจ้าปัญหา ฆ่าหรือทำลายตัวเราอยู่เรื่อยมา

มันไม่ตายแหละการประกอบความเพียรฆ่ากิเลสนี้ เป็นแต่เพียงความลำบากลำบากมากน้อยเท่านั้น แต่เรื่องตายจริงๆ นั่นคือกิเลสมันตาย เราไม่ตายแหละตายด้วยความเพียรนะ กิเลสนั้นแหละเป็นผู้จะตาย แต่เรามันกลัวตายเสียก่อนนะซิ มันถึงไม่สามารถฟาดฟันหันแหลกกิเลสได้ พอให้ถลอกปอกเปิกไปบ้าง หรือให้ถึงขั้นกิเลสตายเพราะจะนั้นจงเอาให้ถึงขั้นกิเลสตาย อย่าเอาเพียงแต่กิเลสถลอกปอกเปิกเฉย ๆ ใช้ไม่ได้ เอาให้กิเลสตายซิ เมื่อกิเลสตายแล้วไม่มีละในโลกลี้วี่สิ่งใดจะมาเป็นข้าศึกต่อจิตใจ มีกิเลสเท่านั้นเป็นข้าศึกของใจ รู้ได้ชัด เมื่อกิเลสดับภพดับชาติลงไปหมดแล้ว ไม่มีอะไรเข้ามาข่มเหงก่อกวนให้จิตได้รับความลำบากอย่างนั้น ได้รับความทรมานอย่างนี้อีกต่อไป จึงเห็นได้ชัดว่า อ้อ มันมีกิเลสนี้เท่านั้น สามโลกธาตุนี้ไม่มีอะไรมาเป็นใหญ่และเป็นพิษเป็นภัยต่อจิตใจ นอกจากกิเลสอยู่ในหัวใจตัวเองนี่เป็นเจ้าอำนาจ และเป็นพิษเป็นภัยต่อตัวเองเท่านั้น

เมื่อกิเลสสิ้นลงไปแล้วเป็นอันว่าหายห่วง อยู่ก็อยู่ ตายก็ตายไม่มีปัญหาถึงเรื่องธาตุเรื่องขันธ เพราะได้พิจารณาครอบงำหมดแล้วตลอดทั่วถึงไม่มีสิ่งใดเหลือหลอ จึงขอให้ทุกท่านนำไปพิจารณา ตั้งศรัทธา ความเพียร ความมุ่งมั่นต่อชัยชนะในการปราบปรามกิเลสให้ถึงใจ ความเพียรจะถึงใจ สติปัญญาจึงไม่มีก็จะเป็นขึ้นมา ด้วยอำนาจแห่งความมุ่งมั่นเป็นหลักสำคัญ และเป็นแม่เหล็กอันสำคัญที่ดึงดูดความพากเพียร ความอดความทน สติปัญญาก็เป็นมาๆ เพราะความมุ่งมั่น อย่าไปลังเลสงสัยในเรื่องมรรคผลนิพพานให้เสียเวล่ำเวลา และตัดทอนกำลังความเพียรทุกด้านให้หมดไป ผลสุดท้ายก็ล้มเหลว ไปไม่รอด แน่ มันเกิดประโยชน์อะไรความไปไม่รอดนะ ถอยทัพกลับแพ้มันเกิดประโยชน์หรือ ให้คิดอย่างนี้เสมอ อุบายสติปัญญาที่จะให้ทัน

กับกลมายาของกิเลสที่หลอกเราอยู่ทุกระยะ ฟิตให้ทันกัน จึงชื่อว่าผู้มาหาความเฉลียวฉลาดจากหลักธรรม

จงทำความเข้าใจกับตนเองอย่างหนักแน่นอยู่เสมอว่า ในการรบกับข้าศึกก็ให้เราเป็นผู้หนึ่งในการรบ กิเลสตายไปจากจิตใจก็ให้เราเป็นผู้หนึ่งที่อยู่เรื่องกิเลสมันตายไป เรื่องภพเรื่องชาติเคยเกิด แก่ เจ็บ ตาย มากี่ก็ปลุกปลอบไม่ถ้วน ก็ให้เราเป็นผู้หนึ่งรู้และตัดขาดสะบั้นลงในวงปัจจุบันของจิต อย่าให้เป็นข่าวของท่านผู้ใดมาฉวยเอาของดีไปครอง โดยที่เราไม่มีส่วนด้วยอย่างเต็มภูมิ คำว่าจิตนี้ได้บริสุทธิ์สุดส่วนแล้วกิเลสเอื้อมไม่ถึง ไม่มีกิเลสตัวใดอีกแล้ว ก็ให้เห็นในหัวใจของนักปฏิบัติคือเราเองเป็นผู้หนึ่งเมื่อได้ทำความเข้าใจกับตัวเองดังที่กล่าวมานี้ แน่ทีเดียวว่าจะไม่เป็นอื่น ต้องเป็นผู้ที่นั้นแน่นอนจะทรงมรรคทรงผลอันสมบูรณ์ในสมัยปัจจุบัน คือวันนี้ เดือนนี้ ปีนี้ ชาตินี้

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแก่เวลาขอยุติ